

ВПЛИВ ТАКТИЧНИХ ПОМИЛОК СЛІДЧОГО НА ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ

INFLUENCE OF INVESTIGATOR'S TACTICAL ERRORS ON THE ADMISSIBILITY OF EVIDENCE

Домашенко О.М., к.ю.н.,
асистент кафедри криміналістики

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена проблемі тактичних помилок, що вчиняються у ході досудового розслідування, та їхньому впливу на допустимість доказів. Залежно від класифікаційних критеріїв розглянуто типові тактичні помилки, що вчиняються слідчим під час проведення слідчих (розшукових) дій, які стають причиною визнання зібраних доказів недопустимими. Проаналізовано окремі наукові роботи процесуалістів щодо класифікації недопустимих доказів. Визначено критерії розмежування тактичної помилки у діяльності слідчого від неусвідомленого порушення ним закону чи недотримання тактичних рекомендацій. Досліджено матеріали слідчої та судової практики, в яких фігурують процесуальні порушення й тактичні помилки, допущені під час проведення окремих слідчих (розшукових дій), та запропоновано шляхи запобігання ним. Особлива увага приділена такому недоліку, як недотримання правил складання протоколу, що є найпоширенішим типом слідчих помилок на стадії фіксації результатів проведеної слідчої (розшукової) дії. Виявлено прямий взаємозв'язок між тактичними помилками слідчого та негативним результатом у вигляді визнання доказів недопустимими. Приділено увагу проблемі латентних тактичних помилок як різновиду слідчих, які стають на заваді досягненню мети кримінального судочинства. Зроблено висновок, що більшість недопустимих доказів є наслідком допущених слідчих помилок, серед яких більшість становлять саме тактичні помилки, які не тільки перешкоджають досягненню мети й виконанню завдань слідчої діяльності, але й стають тим «підводним камінням», що перетворює кримінальне провадження на безперспективну справу, яка в умовах змагального процесу стає «легкою здобиччю» адвоката – «санітара» судочинства. Водночас існує проблема латентних тактичних помилок, які можуть стати на заваді досягненню цілей судочинства. З часом такі помилки призводять до неправильного висновку та обвинувачення чи виправдання особи, трансформуючись у помилку найвищого рівня – судову.

Ключові слова: слідчі помилки, тактичні помилки, класифікація тактичних помилок, недопустимі докази.

The article is devoted to the problem of tactical errors committed during the pre-trial investigation and their impact on the admissibility of evidence. Depending on the classification criteria, the author considers typical tactical mistakes made by an investigator during investigative (search) actions, which become the reason for the recognition of the collected evidence as inadmissible. Certain scientific works of proceduralists on the classification of inadmissible evidence are analyzed. The criteria for distinguishing a tactical error in the activities of an investigator from his unconscious violation of the law or non-compliance with tactical recommendations have been determined. The materials of investigative and judicial practice, in which procedural violations and tactical mistakes, made during certain investigative (search actions) appear, have been studied, and ways to prevent them have been proposed. A direct relationship was found between the tactical errors of the investigator and the negative result in the form of the recognition of evidence as inadmissible. Attention is drawn to the problem of latent investigative errors that hinder the achievement of the goal of criminal proceedings. As a result, it was concluded that most of the inadmissible evidence is the result of investigative errors, among which the overwhelming majority are tactical errors that not only hinder the achievement of the goals and objectives of the investigative activity, but also become those "pitfalls" that turn criminal proceedings into futile a case that, in an adversarial process, becomes "easy prey" for a lawyer – "orderly" of the proceedings. At the same time, there is a problem of latent tactical errors that can interfere with the achievement of the goals of legal proceedings. Over time, such errors lead to the wrong conclusion and accusation or acquittal of the person, transforming into a higher level error – judicial.

Key words: investigative errors, tactical errors, classification of tactical errors, inadmissible evidence.

Постановка проблеми. Однією з актуальних проблем сьогодення у кримінальному процесі є проблема визнання доказів недопустимими, яка нерозривно пов'язана з іншими проблемами досудового розслідування, а саме неповнотою та необ'єктивністю, порушенням прав і свобод учасників кримінального провадження, зниження стану доведеності обставин кримінальних правопорушень у зв'язку зі втратою доказів та упущенням можливостей отримання достовірної інформації. Вивчення таких негативних явищ, які суттєво відбиваються на якості вирішення завдань кримінального провадження, перебувають в одній площині з дослідженням проблем тактичних помилок як різновиду слідчих, а також є предметом науки криміналістики.

Не претендуючи на всеосяжне висвітлення різноманіття недоліків досудового розслідування, які включають як тактичні помилки, так і інші види недоліків (правозастосовні, логічні, помилки сприйняття та неповноти в процесі фіксації інформації в результаті проведення процесуальних дій), ми поставили задачу відстежувати зв'язок між цими негативними проявами та їхнім впливом на процеси визнання доказів недопустимими. Ми спробуємо дослідити таку взаємозалежність, вивчаючи найбільш типові помилки на підставі аналізу правозастосовної практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі слідчих помилок присвячено роботи багатьох

учених, зокрема О.В. Бауліна, Р.С. Белкіна, О.Ю. Головіна, М.М. Гультай, С.В. Дегтярьова, В.П. Крамаренка, В.І. Санькова, С.І. Цветкова, С.Ю. Якушина. Водночас проблема допустимості доказів була предметом дослідження таких вітчизняних учених-процесуалістів, як В.В. Вапнярчук, В.П. Гмирко, Д.О. Захаров, О.В. Капліна, О.В. Литвин, Л.М. Лобойко, Т.В. Лукашкіна, А.В. Панова, М.А. Погорецький, М.М. Стоянов, О.М. Толочко, В.В. Тютюнник, О.Г. Шило, М.Є. Шумило.

Метою статті є дослідження взаємозв'язку тактичних помилок слідчого, допущених на досудовому розслідуванні під час збирання доказів та процесу визнання їх недопустимими під час судового розгляду.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи свого часу проблеми тактичних помилок на досудовому слідстві, ми визначили, що тактичною помилкою у слідчій діяльності є негативний результат неусвідомленого неправильного вибору та/або застосування слідчим тактико-криміналістичних засобів у певній слідчій ситуації, що призводить до втрати можливості виявлення й використання в подальшому криміналістично-значущої (доказової, орієнтуючої) інформації [1, с. 27].

Щодо різновидів тактичних помилок, то, на наше переконання, їхня класифікація має таку структуру:

1) залежно від сфери приналежності причин, що їх викликали (помилки, викликані пізнавальними

(розумовими) діями слідчого, пов'язані з аналізом, оцінкою інформації, висуненням версій, плануванням розслідування, прийняттям тактичних рішень, та помилки, викликані фактичними діями (бездіяльністю) під час реалізації спланованих дій, рішень, перевірки версій);

2) залежно від виду процесуальної дії (тактичні помилки під час огляду місця події, допиту, обшуку, пред'явлення для впізнання, слідчого експерименту, залучення судового експерта тощо);

3) залежно від стадії (етапу) процесуальної дії (тактичні помилки під час підготовки, проведення, фіксації, оцінюванні результатів);

4) залежно від виду застосованих тактико-криміналістичних засобів (тактичні помилки, пов'язані з використанням тактичних прийомів, тактичних комбінацій, тактичних операцій, з прийняттям і реалізацією тактичних рішень);

5) залежно від психічного ставлення слідчого до негативних наслідків, які можуть настати в результаті його діяльності (тактичні помилки з причин тактичної необізнаності; тактичні помилки з причин тактичної недбалості; тактичні помилки в ситуації усвідомленого тактичного ризику);

6) за характером (значенням для процесу розслідування) негативного результату (суттєві тактичні помилки (допущені під час проведення одних процесуальних дій та які не можуть бути виправлені за рахунок проведення інших процесуальних дій (використання інших джерел доказів) або їх повторного проведення); несуттєві тактичні помилки (допущені під час проведення одних процесуальних дій та які можуть бути виправлені шляхом проведення інших процесуальних дій або повторного проведення перших));

7) за видом (проявом) негативного результату (втрата доказової інформації або джерела її виявлення (отримання); втрата тактичної цінності інформації (наприклад, зниження або втрата дієвості психологічного впливу, що мають речові докази); погіршення слідчої ситуації (упущення сприятливого моменту розвитку слідчої ситуації, перехід безконфліктної у бік конфліктної, створення ситуації тактичного ризику)).

Як представляється, втрата доказової інформації або джерела її отримання через допущені раніше помилки може відбуватися на різних стадіях кримінального процесу. Отже, виникає закономірне питання про те, які саме види тактичних та пов'язаних з ними процесуальних порушень можуть призвести до недопустимості зібраних доказів.

У теорії кримінального процесу виділяють низку вимог щодо оцінювання процедури отримання доказів, серед яких слід назвати законність джерела; законність способу отримання; процесуальне оформлення ходу й результатів проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій; належного суб'єкта, що має право проводити процесуальні дії з отримання доказів [2, с. 229–231].

Дослідниками з визначеної проблематики виділяються такі групи недопустимих доказів: очевидно-недопустимі докази; неочевидно-недопустимі докази.

До першої групи належать такі, що отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих нормами Основного закону України, нормами кримінального процесуального законодавства України та іншими законами України, а також міжнародними стандартами захисту прав людини (ст. 87 КПК); докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини; докази, отримані органами досудового розслідування в непередбаченому процесуальним законом порядку; докази, про недопустимість яких прямо зазначено в кримінальному процесуальному законодавстві України [3].

Натомість деякі дослідники вважають, що якщо порушення встановленого законом порядку збирання й закріплення доказів не накладає «тінь сумніву» на їх достовірність, наслідки є несуттєвими й підлягають усуненню, то нерозумно відмовлятися від доказової інформації в умо-

вах, як правило, її гострого дефіциту під час розслідування, розгляду й вирішення справи [4].

Друга група недопустимих доказів представлена такими, що отримані з порушенням передбаченого кримінальним процесуальним законом порядку, питання про недопустимість яких має вирішуватися в кожному окремому випадку з урахуванням таких умов:

1) чи спричинило це порушення появу обґрунтованих сумнівів у достовірності фактичних даних, отриманих у результаті проведення процесуальних дій;

2) чи можна усунути ці сумніви, «нейтралізувати» допущені порушення та відновити права осіб шляхом вчинення додаткових процесуальних дій у судовому засіданні [3].

Аналізуючи представлену класифікацію, маємо виходити з того, що подібні недоліки, упущення й прогалини не лише мають різні причини їх виникнення, але й забарвлені різною мотивацією осіб, що їх вчинили. Як вбачається, перша група недоліків має більш суспільно небезпечний характер, адже пов'язана з порушенням норм кримінального процесуального законодавства через несумлінне та недбале ставлення слідчого до своїх обов'язків. Така свідомо неправильна, неповноцінна або навіть злочинна поведінка пронизана правовим нігілізмом та підміною законності доцільністю, нерідко межує зі слідчим свавіллям.

Щодо другої групи, а саме неочевидно-недопустимих доказів, то вони можуть бути наслідком як легковажного ставлення до вимог законодавства, самовпевненого безпідставного розрахунку щодо запобігання негативним наслідкам, так і слідчих (тактичних) помилок та прорахунків слідчого.

Серед порушень, які не завжди породжують непереборні сумніви у достовірності отриманого результату та не обов'язково тягнуть за собою втрату юридичної сили отриманих доказів, виділяють такі: відсутність у протоколі слідчої дії відомостей про дату та місце проведення слідчої дії, відомостей про тривалість провадження слідчої дії, відомостей про учасника слідчої дії та про посадову особу, яка проводила таку слідчу дію; відсутність підпису слідчого або будь-кого з учасників слідчої дії, наприклад, понятного; відсутність у протоколі слідчої дії опису всіх необхідних обставин (проведених дій, застосування технічних засобів, вимірювань, умов вилучення виявлених предметів і документів, відомостей про спосіб пакування речових доказів, вилучених на місці події і направлених на експертизу); постановка під час допиту серед інших окремого навідного питання; відсутність усіх необхідних реквізитів у висновку експерта [3].

Водночас необхідно відзначити, що такі помилки завжди є результатом (наслідком) неправильного судження, ненавмисно-неправильної дії (бездіяльності). Саме ця ознака, що вказує на її суб'єктивну складову частину, дає змогу відмежувати реальну помилку від злочинів проти правосуддя чи інших упущень слідчого, адже якщо позначати терміном «помилка» всі наслідки дій слідчого, що призвели до шкоди, тобто будь-який негативний результат, то, природно, з'ясування причин подібних упущень втрачає свій сенс, адже нівелюється сам характер імпульсу, в результаті якого сталася ця шкідлива дія.

Безумовно, оцінка конкретного доказу з підстав допустимості або недопустимості надається у кожній справі окремо, а в зазначених випадках відбувається шляхом аналізу змісту фактичних даних та порівняння їх з іншими доказами, які підтверджують або спростовують доказ, який перевіряється.

Для більш повного аналізу таких недоліків варто звернутися до матеріалів судової практики, в яких фігурують ці порушення, та дослідити їх негативні наслідки з точки зору процесу доказування.

Однією з типових слідчих помилок на стадії фіксації результатів проведеної слідчої (розшукової) дії є недотримання правил складання протоколу.

Відповідно до ч. 1 ст. 104 КПК України, хід і результати проведення процесуальної дії фіксуються у протоколі. При цьому, згідно з п. 1 ч. 3 цієї статті, протокол має містити відомості про всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місяця проживання). Недотримання таких вимог може викликати сумніви у дійсності зазначених у протоколі відомостей. Наприклад, під час судового засідання, вивчаючи протокол обшуку, суд звернув увагу на його вступну частину, де серед іншого було зазначено, що обшук відбувався за участю «інших осіб», серед яких була значна кількість оперативних співробітників та працівники спецпідрозділу, спеціалістів вибухотехнічної служби та кінологічної служби. Водночас передбачені законом відомості про них у протоколі були відсутні, а їхні права та обов'язки роз'яснені не були. Прокурор лише обмежився перерахунком структурних підрозділів, у яких працюють ці особи, без зазначення загальної кількості таких учасників. Водночас у заключній частині протоколу в графі «Учасники обшуку» були зазначені прізвища та ініціали 19 «невідомих» осіб. Оскільки в протоколі були відсутні відомості, хто саме ці особи, яким чином вони були ідентифіковані прокурором, відповідно до вимог чинного законодавства, цей протокол був визнаний судом недопустимим доказом [5].

Непоодинокими є випадки допущення помилок слідчими та оперативними співробітниками, які пов'язані з недодержанням правил оформлення результатів проведених негласних слідчих (розшукових) дій. Згідно з ч.1 ст. 252 КПК України, така фіксація має відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченого цим Кодексом, тобто на негласні слідчі (розшукові) дії поширюється також положення глави 5 Кримінального процесуального кодексу України «Фіксування кримінального провадження. Процесуальні рішення».

Прикладом такої помилки є епізод, де під час проведення контролю за вчиненням злочину старшим оперативним уповноваженим був складений протокол про результати негласної слідчої (розшукової) дії, в якому не було системно відображено всього перебігу процесуальної дії, а зафіксовані лише її результати. Суд визнав такий протокол недопустимим доказом, зазначивши, що в протоколі не наведені такі відомості: дата та час, коли особа, яка залучена до конфіденційного співробітництва, прибула в приміщення відповідного оперативного підрозділу для участі в НСРД (контроль за вчиненням злочину); хто конкретно з оперативних працівників чи залучених спеціалістів встановлював на цю особу спеціальне аудіо-, відеоспостереженне обладнання; яке конкретно обладнання для аудіо- та відеоспостереження було встановлено на цю особу (не зазначають назву й технічні характеристики цього обладнання); час, коли ця особа вийшла з приміщення оперативного підрозділу, та маршрут її пересування для зустрічі з особою, щодо якої проводиться НСРД (контроль за вчиненням злочину); не зазначено маршрут повернення цієї особи після проведення НСРД (контроль за вчиненням злочину) до оперативного підрозділу; не названо співробітника оперативного підрозділу, який безпосередньо знімав обладнання для відеоспостереження з особи, залученої до конфіденційного співробітництва; не зазначено присутніх при цих діях осіб [6].

Одним із поширених недоліків, яких припускаються слідчі під час проведення слідчої (розшукової) дії, є порушення тактичних рекомендацій щодо застосування аудіо- та відеозапису, особливо тоді, коли такі засоби фіксації є обов'язковими, зокрема під час обшуку житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді. Як зазначено в ч. 2 ст. 104 КПК України, запис, здійснений за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів під час проведення слідчим, прокурором обшуку,

є невід'ємним додатком до протоколу. Дії та обставини проведення обшуку, не зафіксовані у записі, не можуть бути внесені до протоколу обшуку та використані як доказ у кримінальному провадженні.

Отже, відповідно до вимог закону, аудіо- та відео-запис має відбуватися протягом усієї слідчої (розшукової) дії та в повному обсязі фіксувати основні моменти, її хід і результати. Зазначені законодавцем вимоги прийняті задля забезпечення прав осіб під час проведення обшуку, а також задля фіксації достовірної інформації про докази, отримані під час проведення обшуку, та його об'єктивності. Однак законодавча невизначеність моменту початку відеофіксації може привести до неоднозначних результатів та вплинути на допустимість отриманих доказів. Як показує практика, слідчі починають ведення відеозйомки або з моменту прибуття до місця проведення обшуку, або після вручення власнику житла ухвали слідчого судді про проведення обшуку, виходячи з розуміння фактичного початку моменту обшуку. В останньому випадку у суду можуть виникнути сумніви щодо результатів проведеного обшуку.

Наприклад, під час проведеного обшуку відеофіксація обшуку в квартирі була розпочата після того, як учасники цієї слідчої дії та працівники спецпідрозділу вже перебували в приміщенні коридору, де пізніше було виявлено речові докази (гранату з підіривником). Також відеофіксація проводилась на особистий мобільний телефон оперативного працівника, який на момент судового розгляду (оригінальний примірник технічного носія інформації зафіксованих процесуальних дій) не зберігся, що є порушенням ч. 3 ст. 107 КПК України [7]. Для уникнення таких ситуацій з огляду на тактичні міркування початком ведення відеофіксації має бути момент прибуття на об'єкт обшуку. Це дасть можливість не тільки повно та об'єктивно зафіксувати дії оперативних співробітників, обстановку та місцезнаходження об'єктів пошуку, але й поведінку осіб, у житлі чи іншому володінні яких проводиться обшук (активний опір діям слідчого чи добровільна видача шуканого), дії захисника, понятих та інших учасників.

Ігнорування тактичних рекомендацій в контексті перевірки технічних засобів під час підготовчого етапу здійснення слідчих (розшукових) дій може в подальшому негативно вплинути на оцінку здобутих доказів. Як правило, слідчому чи відповідальному співробітнику ще до початку фіксування слідчої дії необхідно перевірити працездатність технічних засобів фіксування шляхом їх активації, провести тестування необхідних функцій аудіо- та відео записуючого пристрою, перевірити наявність вільного місця на носіях запису відеофонограми; забезпечити наявність зарядних пристроїв та додаткових елементів живлення.

Яскравим прикладом такої помилки слугує такий епізод: під час судового розгляду кримінального провадження стороною обвинувачення як доказ вини обвинуваченого було надано для дослідження протокол обшуку та відео-запис такого, які були досліджені у ході судового розгляду кримінального провадження. Суд у своєму виправдальному вирокі звернув увагу на неповноту фіксації через те, що відеозапис припинився перед завершенням слідчої дії у зв'язку з розрядженням батареї, та визнав протокол обшуку недопустимим доказом [8].

В іншому випадку під час дослідження в судовому засіданні протоколу й запису з відеодиску слідчого експерименту було встановлено, що слідчий постійно замість затриманого розповідає обставини, які начебто він повідомляв раніше під час допиту, та постійно його прискорює. У протоколі зазначалося, що під час цієї дії велась безперервна відеозйомка, на початку та у кінці запису слідчий оголосив про час початку та час закінчення проведеного слідчого експерименту, а саме 22 години 05 хвилин

та 22 години 20 хвилин відповідно, тобто тривалість цієї дії становила 15 хвилин. Водночас відеозапис із початку до кінця запису складав лише 4 хвилини 58 секунд. Окрім цього, в матеріалах провадження був відсутній протокол про перегляд цього запису слідчим після проведення слідчого експерименту. В подальшому такі матеріали були визнані судом недопустимим доказом [9].

Також однією з істотних вимог отриманого відеозапису є те, що він повною мірою має відображати дії всіх осіб, які брали участь у проведенні слідчої розшукової дії, особливо під час проведення обшуку, коли особи можуть одночасно перебувати в різних місцях. Інколи у суду виникає сумнів щодо правильності вилучення й упакування речового доказу, існування можливості його підміни, місцезнаходження виявленого сліду чи речового доказу тощо. У зв'язку з тим, що поняття можуть забути окремі деталі огляду і не завжди в змозі відповісти на ці запитання, перегляд матеріалів відеозапису має велике значення для з'ясування всіх перерахованих обставин. Зокрема, на такі обставини звернув увагу суд, досліджуючи відеозапис, на якому були зафіксовані дії слідчого, прокурора та двох оперативних співробітників поліції на початку проведення обшуку в кімнаті житлового будинку у присутності двох понять, однак не зафіксовані дії інших трьох співробітників поліції, які у цей час перебували за межами кімнати, увійшли до неї через деякий час разом із обвинуваченим та стали брати участь в обшуку. У подальшому відеозйомка здійснювалася таким чином, що переважно фіксувала слідчого, поняття, а також по черзі кожного зі співробітників поліції, які перебували як у різних приміщеннях будинку, де кожний окремо проводив обшук, так і досить тривалий час поза відеофіксацією у дворі домоволодіння, де пізніше були виявлені бойові припаси та наркотичний засіб. Наслідком такого порушення норм чинного законодавства та криміналістичних рекомендацій

щодо проведення відеозапису під час обшуку став виправдальний вирок [10]. Недопущення такої ситуації було б можливим завдяки використанню декількох засобів відеофіксації та розширенню кількості понять.

Одним із поширених недоліків фіксації ходу та результатів слідчих (розшукових) дій є невнесення слідчим інформації щодо ідентифікаційних ознак технічних засобів та носія інформації, на який здійснюється фіксація. Такі недоліки можуть бути як під час складання протоколу слідчої (розшукової) дії, так і під час винесення слідчим постанови про застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій [11]. Перевірити достовірність зробленого відеозапису під час проведення даних негласних слідчих (розшукових) дій можна лише за допомогою відповідної експертизи, призначення та проведення якої можливе лише за наявності конкретних технічних засобів, які використовувалися під час проведення аудіо- та відеофіксування процесуальної дії. Встановити ж, якими саме технічними засобами здійснювалося, без відображення цих даних у матеріалах кримінального провадження неможливо, що ставить отримані таким чином докази під сумнів.

Висновки. Отже, необхідно визнати, що лєвова частка недопустимих доказів є наслідком допущених слідчих помилок, серед яких більшість становлять саме тактичні помилки, які не тільки перешкоджають досягненню мети й завдань слідчої діяльності, але й стають тим «підводним камінням», що перетворює кримінальне провадження на безперспективну справу, яка в умовах змагального процесу стає «легкою здобиччю» адвоката – «санітара» судочинства. Водночас існує проблема латентних тактичних помилок, які можуть стати на заваді досягненню цілей судочинства. Згодом такі помилки призводять до неправильного висновку й обвинувачення чи виправдання особи, трансформуючись у помилку більш високого рівня – судову.

ЛІТЕРАТУРА

1. Домашенко О.М. Тактичні помилки у слідчій діяльності: поняття, ознаки, види : монографія / за ред. В.Ю. Шепітька. Харків : Апостіль. 176 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.
3. Шевчук М.І. Визнання доказів недопустимими: право суду чи його обов'язок? *Право і суспільство*. 2017. № 4. Ч. 2. С. 207–215.
4. Миронов В.Ю. Правила оцінки допустимості доказательств. *Законність*. 2006. № 5. С. 35–36.
5. Вирок суду у кримінальному провадженні № 42016101080000131. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85719596> (дата звернення: 20.10.2020).
6. Вирок суду у кримінальному провадженні № 42017160000001280. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85968502> (дата звернення: 20.10.2020).
7. Вирок суду у кримінальному провадженні № 12017120000000213. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82363877> (дата звернення: 20.10.2020).
8. Вирок суду у кримінальному провадженні № 42018140400000060. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85529143> (дата звернення: 20.10.2020).
9. Вирок суду у кримінальному провадженні № 120161000400006904. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87473095> (дата звернення: 20.10.2020).
10. Вирок суду у кримінальному провадженні № 12018220400000243. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85322201> (дата звернення: 20.10.2020).
11. Вирок суду у кримінальному провадженні № 12016140000000817. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86428007> (дата звернення: 20.10.2020).